

อยุธยา ที่ไม่คุ้นเคย

ปวัตร์ นวะมะรัตน์

ศิลปวัฒนธรรม
ART & CULTURE
ฉบับพิเศษ

ซากอิฐปูน ก็ยังไม่รู้จัก กับความสำคัญทางประวัติศาสตร์

อยุธยาที่ไม่คุ้นเคย

ตัวอย่าง

IUDEA

ภาพเขียนสีน้ำมันพระนครสร้อยอยุธยา IUDEA วาดโดย ดาวิด วิงบอนส์ และโยฮันเนส วิงบอนส์ ชาวฮอลันดา เขียนในปี พ.ศ. ๒๒๐๖ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไรคส์มิวเซียม (Rijksmuseum) กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ (ภาพและคำบรรยายจาก ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช. กรุงศรีอยุธยาในแผนที่ฝรั่ง. มติชน, ๒๕๔๙)

อยุธยาที่ไม่คุ้นเคย
ปวิตร์ นวะมะรัตน

ตัวอย่าง

ราคา ๑๙๕ บาท

ภาพจากปกหน้า

เจดีย์ วัดพระศรีสรรเพชญ์

ภาพจากปกหลัง

เจดีย์ วัดพุทไธสวรรย์

ลายเส้นจากเจดีย์ วัดพระศรีสรรเพชญ์

(ภาพจาก Henri Mouhot, *Travels in Siam
Cambodia and Laos 1858-1860*)

เจดีย์ วัดธรรมิกราช

หนังสือเล่มนี้พิมพ์ด้วยหมึก
ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
เพื่อปกป้องธรรมชาติ
และสุขภาพของผู้อ่าน

อยุธยาที่ไม่คุ้นเคย • ปวีตร์ นวะมะรัตน

พิมพ์ครั้งแรก : มกราคม ๒๕๕๗

ราคา ๑๙๕ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ปวีตร์ นวะมะรัตน.

อยุธยาที่ไม่คุ้นเคย.

กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๗.

๒๖๔ หน้า : ภาพประกอบ.

๑. พระนครศรีอยุธยา--โบราณสถาน

๒. พระนครศรีอยุธยา--ประวัติ I. ชื่อเรื่อง
959.314

ISBN 978 - 974 - 02 - 1225 - 6

สำนักพิมพ์มติชน

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคะนาค, สุพจน์ แจ้งเร็ว, นงนุช สิงหเดชะ
- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : กิตติวรรณ เทิงวิเศษ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์
- บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน
- บรรณาธิการสำนักพิมพ์ : พัลลภ สามสี
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : อพิสิทธิ์ ธีระจาวรรณ
- พิสูจน์อักษร : โชติช่วง ระวังน | พัทธินลิน อินทรหอม
- ศิลปกรรม : นุสรา สมบุญรัตน์
- ออกแบบปก : มาลินี มนต์ศรีสาตร์
- ประชาสัมพันธ์ : กานต์สินี พิพิธพัทธอาภา

บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมาล

ประชาชนิเวณ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๑๓๓๕

โทรสาร ๐-๒๕๔๙-๕๔๑๘

แม่พิมพ์สี-ขาวดำ : กองพิมพ์สี บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมาล ประชาชนิเวณ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๔๐๐-๒๔๐๒

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด ๒๗/๑ หมู่ ๕ ถนนสุขาประชาสรรค์ ๒

ตำบลบางพูด อำเภปากเกร็ด นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๔-๒๑๓๓, ๐-๒๕๔๒-๐๕๙๖

โทรสาร ๐-๒๕๔๒-๐๕๙๗

จัดจำหน่ายโดย : บริษัท งานดี จำกัด (ในเครือมติชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมาล ประชาชนิเวณ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๐, ๓๓๕๑

โทรสาร ๐-๒๕๔๑-๙๐๑๒

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannaruean Rd, Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900

Thailand

คำนำ	(๘)
พระตำหนักสวนกระต่าย	๒
ท้องสนามหน้าจักรวรรดิ	๗
หอพระมณเฑียรธรรม พระคลังสุพรรณ และพระคลังพิเศษ	๑๒
ศาลาสารบัญชีและประตูดิน	๑๕
ศาลาลูกขุน	๑๙
ประตูมณฑลสุนทร	๒๓
ประตูมหาโกศราช	๒๗
ท้ายจระนำพระมหาวีหาร วัดพระศรีสรรเพชญ์	๓๑
วัดระฆังหรือวัดวรโพธิ์	๓๕
ตะแลงแกง	๔๐
วัดนก	๔๕
สะพานป่าถ่านและเจดีย์เจ้าอ้ายเจ้ายี่	๔๘
วัดพลับพลาไชย	๕๒
วัดไชยภูมิ (วัดสะพานถ่าน)	๕๖
ป้อมมหาไชยและป้อมท้ายกบ	๖๑
สะพานช้าง คลองประตูข้าวเปลือก	๖๖
วัดขุนแสน	๗๑
วัดท่าทราย	๗๖
วัดราชประดิษฐฐาน	๘๐
วังหลัง	๘๔
วัดสบบวรวิทย์	๘๙
วัดวังไชย	๙๓

(จ) อ ยู ธ ย า ที่ ไม่ ค ุ้ น เ ต ย

วัดโค วัดกระบือ และวัดเผาข้าว	๙๘
คลองสระบัวและคลองบางปลาหมอ (คลองฝ้ายลาย)	๑๐๔
วัดแร้ง	๑๑๐
วัดหัตถาวาส	๑๑๕
วัดโคกพระยา	๑๑๙
วัดศรีโพธิ์	๑๒๔
วัดพระยาแมน	๑๒๙
วัดภูเขาทอง	๑๓๖
วัดโพธิ์เผือก	๑๔๒
วัดป่าพลูและคลองมหานาค	๑๔๘
วัดโรงฆ้อง (วัดวงษ์ฆ้อง) และวัดกุฎีทอง	๑๕๓
วัดพระเจดีย์แดง	๑๖๑
วัดทะเลหญ้า	๑๖๗
วัดป้อม	๑๗๒
วัดดูลิต	๑๗๗
วัดพิชัยและวัดกรวย (วัดกล้วย)	๑๘๓
วัดโพธาราม	๑๘๙
วัดนางคำ	๑๙๓
วัดประดู่ (ทรงธรรม)	๑๙๘
วัดกระโจม	๒๐๖
วัดนางชี	๒๑๑
วัดตองปุ	๒๑๖
วัดมณฑป	๒๒๒
วัดกุฎ (กุฎิ)	๒๒๗
วัดกระซาย	๒๓๓
วัดราชพลี	๒๔๐
วัดสีสุก (ค่ายสีสุก)	๒๔๔

บรรณานุกรม ๒๕๑

ตัวอย่าง

แต่...อดีตอันเรืองรองของราชธานีที่ดับสูญ
และ...คุณพ่อ พันเอกวิจารณ์ นวะมะรัตน์
พระผู้ให้พลังชีวิตและสติปัญญา

คำนำ

อยุธยาที่ไม่คุ้นเคย

ราชอาณาจักรอยุธยา สถาปนาขึ้นโดยสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๓ และล่มสลายลงด้วยกองทัพของข้าศึกจากทิศตะวันตก ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เหลือไว้แต่ร่องรอยแห่งอารยธรรมอันรุ่งเรือง ที่กลายเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรม สืบเนื่องมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์

ในบรรดาหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ยังพอมีหลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน คงไม่มีหลักฐานใดสามารถบอกเล่าเรื่องราวความเป็นไปของราชอาณาจักรอยุธยาได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เท่ากับเอกสารจากพระราชพงศาวดาร ถึงแม้เรื่องราวดังกล่าวจะบันทึกไว้แต่เพียงประวัติศาสตร์ของกษัตริย์ ราชวงศ์ และการสงคราม ซึ่งอาจมีการแต่งแต้มสีสันต่างๆ ลงไปบ้าง ตามแต่เหตุและผลของผู้แต่ง แต่เราก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า พระราชพงศาวดารทำให้เรารู้ลึกสัมผัสได้ถึงสถานที่ และบรรยากาศของความยิ่งใหญ่ ความมั่งคั่ง ความผันผวน ตลอดจนความเสื่อมทรุดของอยุธยาได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาของอยุธยา ๔๑๗ ปี

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ราชอาณาจักรอันยิ่งใหญ่แห่งนี้ ได้ล่มสลายไปแล้วกว่า ๒๐๐ ปี ซากอิฐปูนที่เคยประกอบกันขึ้นเป็นรากฐานอาคารอันมั่นคงของปราสาทราชมนเฑียร วัดวาอาราม รวมถึงค่ายคูประตูหอรบบางส่วนได้ถูกรื้อนำลงมาสร้างราชธานีแห่งใหม่ จากนั้นก็ถูกทิ้งร้าง ซากการเลี้ยวแลไปกว่า ๑๐๐ ปี กาลเวลาผ่านไป ร่องรอยแห่งอารยธรรมของราชอาณาจักรอยุธยา ได้ค่อยๆ สูญหายไป ส่วนที่ยังคงอยู่ก็ยืนท้าทายต่อความเปลี่ยนแปลงที่กำลังคืบคลานเข้ามา อย่างกล้าหาญและไม่รู้อนาคต

ผู้เขียนใช้เวลาแรมปีในการเดินสำรวจแหล่งโบราณสถาน
ทั้งในและนอกเกาะเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าตกใจอย่างยิ่งเมื่อพบว่า
สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หลายแห่งกำลังถูกคุกคาม และ
พร้อมที่จะสูญสลายไปกับความเจริญของบ้านเมือง วัดบางแห่ง
ถูกถมทับจับจองเป็นที่ส่วนบุคคล เหลือไว้แต่เศษซากพระพุทธรูปและ
ใบเสมาของรวมกันอยู่ใต้ต้นไม้ให้เป็นประจักษ์พยานเพียงสิ่งเดียวที่จะ
บอกได้ว่า ที่นี้เคยเป็นเขตพุทธาวาสมาก่อน ทั้งนี้ยังไม่นับรวมสถานที่
สำคัญๆ อีกนับไม่ถ้วนที่ซ่อนตัวอยู่ในดงไม้รกชัฏ และนอนสงบนิ่งอยู่
ใต้อาคารบ้านเรือนของชุมชนที่ตึ๊งขึ้นขึ้นมาใหม่

สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้เขียนเกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะรวบรวม
แหล่งโบราณสถานของอยุธยาทั้งหมด ทั้งในและนอกเกาะเมือง เพื่อ
เก็บบันทึกไว้เป็นหลักฐาน และเป็นประจักษ์พยานของการมีอยู่
หรือเคยมีอยู่ของสถานที่ต่างๆ เหล่านั้น เหมือนอย่างที่อาจารย์
น. ณ ปากน้ำ เคยทำได้เมื่อ ๓๐ กว่าปีก่อน ในหนังสือ หัวเดือน
กลางซากอิฐปูนที่อยุธยา (ท่านก็เป็นส่วนหนึ่งในแรงบันดาลใจของผู้เขียน) แต่ก็คงเกินกำลังและสติปัญญาของตัวเองที่จะอาจหาญทำ
เช่นนั้นได้ แล้วก็คงทำได้ไม่ดีเท่าที่อาจารย์เคยทำได้ ดังนั้น ในขั้นตอนนี้
จึงอยากจะเริ่มจากการรวบรวมเฉพาะแหล่งโบราณสถานที่ปรากฏชื่อ
อยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาขึ้นมาก่อน

จากการสืบค้นและรวบรวมจำนวนแหล่งโบราณสถานดังกล่าว
ทั้งในและนอกเกาะเมืองพบว่า มีอยู่ประมาณ ๑๐๐ กว่าแห่งที่ยัง
ปรากฏสภาพ แต่นี่เนื่องจากบางแห่งเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียง เป็นที่
รู้จักกันอย่างแพร่หลายและมีผู้จัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ไว้ดีอยู่แล้ว
เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดพระราม วัดราชบูรณะ ฯลฯ ในที่นี้
จึงอยากจะรวบรวมเฉพาะแหล่งโบราณสถานที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก
หรือคุ้นเคยของคนทั่วไป แต่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์
ภายใต้ชื่อหนังสือนี้ว่า “อยุธยาที่ไม่คุ้นเคย”

การสำรวจและค้นหาสถานที่บางแห่งที่ซ่อนตัวท่ามกลางชุมชน
หรือดงไม้รกชัฏ หรือแม้แต่ละเมาะไม้กลางทุ่งที่เห็นอยู่ลิบลิบ คงเป็นไปได้

ด้วยความยากลำบากมากกว่านี้ ถ้าไม่ได้กัลยาณมิตรต่างวัยอย่าง พี่
ประสาธ พาศิริ และพี่วิโรจน์ เทียมเมือง ที่รับอาสาคอยเป็นหัวหอกใน
การบุกตะลุยไปในทุกซอกทุกมุมของอยุธยา ท่ามกลางอุปสรรคต่างๆ
นานาที่ต้องเผชิญ ไหนจะเป็นสายตาของชาวบ้านที่เฝ้ามองเราอย่าง
ไม่ค่อยไว้ใจ (เพราะคิดว่าเป็นพวกมาชุดพระหาของเก่า) ไหนยังต้องเผชิญ
กับเจ้าถิ่นตัวจริงอย่างเจ้าตูบ ที่พร้อมใจกันมารวมฝูงเพื่อประสานเสียง
เห่าชมขวัญคนแปลกหน้า และในบางครั้ง เมื่อปัญญาของผู้เขียนต้อง
พบกับทางตัน พี่ทั้งสองก็จะช่วยกันจุดประกายความคิด ทำให้อุปสรรค
ทั้งหลายทั้งปวงผ่านพ้นไปด้วยความราบรื่น ฉะนั้น น้ำมิตร น้ำใจ
จากพี่ทั้งสองจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของหนังสือ
เล่มนี้

บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งที่ผู้เขียนจะลืมไม่ได้เป็นอันขาดก็คือ
พี่สุพจน์ แจ่มเร็ว แห่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผู้ให้โอกาส “อยุธยาที่
ไม่คื้นเคย” ได้ปรากฏสู่สายตาท่านผู้อ่านเป็นครั้งแรกในนิตยสารศิลป
วัฒนธรรม ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๔๙ เป็นต้นมา

สุดท้ายนี้ คงเป็นอีกวาระหนึ่งที่ชาวอริยชนทุกปวงทั้งหลาย จะได้
มีโอกาสดำรงหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของตัวมันเอง ก่อน
ที่กาลเวลาจะค่อยๆ ทำหน้าที่ของมัน ลบเลือนความทรงจำในหน้า
ประวัติศาสตร์เหล่านี้ออกไป แต่ก็ยังมีความหวังอยู่ลึกๆ ว่า ท่านผู้อ่าน
คงจะช่วยเป็นกำลังใจให้กับร่องรอยแห่งอารยธรรมของราชอาณาจักร
อยุธยาที่ยังหลงเหลือ ให้สามารถยืนหยัดและเผชิญหน้ากับความ
เปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันได้อย่างกล้าหาญและไม่โดดเดี่ยวอีก
ต่อไป

บ้อมประตูข้าวเปลือก อยู่ใกล้กับวัดราชประดิษฐาน

ตัวอย่าง

อยุธยาที่ไม่คุ้นเคย

ตัวอย่าง

พระตำหนักสวนกระต่าย

๔ อ ยู ธ ยา ที่ ไม่ ดั น เ ต ย

ซากฐานพระตำหนักสวนกระต่าย ที่ประทับของกรมขุนพรพินิต หรือ สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร (พ.ศ. ๒๓๐๑)

สระระฆังด้านทิศเหนือของพระตำหนักสวนกระต่าย

ซากฐานพระตำหนักสวนกระต่าย ถ่ายจากด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
มองเห็นบริเวณวิหารพระมงคลบพิตร

พระราชวังบวร (กรมขุนพรพินิต) จึงเป็นที่แวะเวียนเข้า-ออกของเหล่าบรรดาพระราชวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ที่จงรักภักดี เพื่อเตรียมความพร้อมพร้อมและป้องกันเหตุร้ายไม่ให้เกิดขึ้น ก่อนการสถาปนาพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่

พระตำหนักสวนกระต่ายเป็นเขตพระราชฐาน มีกำแพงล้อมรอบ มีสระน้ำอยู่นอกกำแพงทางด้านทิศเหนือเรียกว่าสระระฆัง จากหลักฐานการขุดค้นของพระยาโบราณราชธานินทร์ พบว่ามีทางเสด็จของเจ้านายฝ่ายในเข้าไปทางท้ายวัดพระศรีสรรเพชญ์และมีโรงอาลักษณ์ หอหลวงใส่พระตำรับอยู่ในพระตำหนักสวนกระต่ายด้วย

แต่ปัจจุบันสิ่งก่อสร้างดังกล่าวปรากฏเพียงซากฐานของพระตำหนัก ที่พอจะบอกให้รู้ขนาดของพระตำหนักองค์นี้ได้บ้าง ส่วนสระระฆังก็ยังมีสภาพเป็นสระน้ำอยู่ แต่ขนาดน่าจะเล็กกว่าเมื่อก่อนมาก เพราะกาลเวลาผ่านมามากหลายร้อยปี

จากท้ายวัดพระศรีสรรเพชญ์จะเห็นประตูเล็กๆ ขนาดคนเดิน

เข้า-ออกได้ พันประตูไปก็เห็นฐานบนของพระตำหนักอยู่ทางซ้ายมือ ส่วนทางขวามือก็คือสระระฆัง จากพระตำหนักแห่งนี้ยังสามารถเดินผ่านไปถึงคลองท่อหรือคลองมะไกรใหญ่ ซึ่งเป็นคลองที่อยู่ท้ายพระราชวังหลวงฝั่งตะวันตก สำหรับชักน้ำเข้าไปใช้ในเขตพระราชฐาน

ปัจจุบันมีสภาพไม่ต่างจากลำคูแคบๆ มีน้ำเลี้ยงไว้เพียงกัน
คลอง

ตัวอย่าง

ท้องสนามหน้าจักรวรรดิ